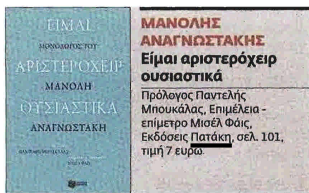

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ο **Μανώλης Αναγνωστάκης** σε ένα αυτοβιογραφικό κείμενο εξομολογείται γιατί σταμάτησε να γράφει νωρίς ποίηση, αρνείται τον χαρακτηρισμό «**ποιητής της ήττας**» και κρίνει τους αριστερούς συντρόφους και τις εμμονές τους

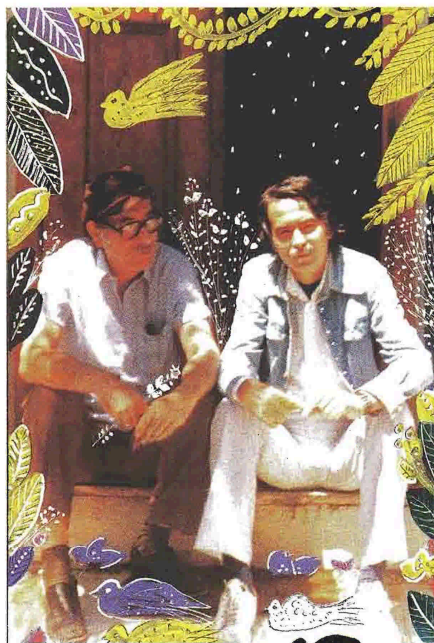
Χρησιμοποίησε το δεξί χέρι μόνο για να γράφει

ΤΟΥ **ΒΑΓΓΕΛΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ**

Η συνέντευξη που έδωσε ο Μανώλης Αναγνωστάκης στον Μισέλ Φάις το 1992, όταν είχε συμπληρώσει τα 67 του, για να δημοσιευτεί τώρα σε έναν εξαιρετικά κομψό τόμο, τον οποίο προλογίζει ο Παντελής Μπουκάλας, εκτινάσσει τον ποιητή στον χρόνο και φέρνει ζωντανή τη φωνή του κοντά μας μια εξέσται μετά τον θάνατό του. Αλλά τι λέει ο Αναγνωστάκης για τον ρόλο του ποιητή και της ποίησης σε αυτή την πεκνή συνομιλία, που, παρά τη συτομία και τη λιτότητα της (ή και εξαιτίας ακριβώς αυτής), μας αγκαλιάζει και μας κερδίζει από την πρώτη στιγμή με τη σαφήνεια και την αιχμηρότητα του λόγου της;

Ο Αναγνωστάκης, ο οποίος ειδοποιεί μεταξύ σοβαρού και αστείου πως χρησιμοποιεί το δεξί του χέρι μόνο όταν γράφει, έπαψε, ως γνωστόν, να συνθέτει ποιήματα σε ηλικία 46 ετών, μετά τη δημοσίευσή του *Στόχου* (1971). Και έπαψε να γράφει όχι γιατί οι συνθήκες (εσωτερικές ή εξωτερικές) του επέβαλαν να περάσει σε μια σημαίνουσα σιωπή αλλά επειδή απλώς ένιωσε πως δεν είχε κάτι άλλο να πει. Η ποίηση δεν αποστέλει για τον Αναγνωστάκη εργολαβία ούτε έκφραση που παράγεται κατ' ανάγκην ειρ' όρου ζωής. Γι' αυτό και ζητάει επιτακτικά να μην ψάξει κανείς για καταλόγιά του, για μισοτελειωμένες ή αδημοσίευτες δουλειές; ό,τι έγινε έγινε και πέραν τούτου ουδέν. Η στάση αυτή θα οδηγήσει τον Αναγνωστάκη και σε μια υπόρρητη θεωρία περί ποιήσεως που λέει περίπου το εξής: η ποίηση είναι προϊόν της θέρμης και της αδιεξολεσίμης ματιάς της νιότης, εκπροσωπώντας μια πρόωπη περίοδο της ανθρωπότητας, όσο ενθλιβάνεται ο κόσμος, η ποίηση υποχωρεί, για να

Ο Μανώλης Αναγνωστάκης με τον Λίκη Παπαστάθη σε μια επιχρωματισμένη φωτογραφία

παρχωρήσει τα πρωτεία στην πεζογραφία και στο δοκίμιο, που εξυπηρετούν λειτουργικότερα τον ώριμο νου. Η ποίηση αντλεί από τα νιάτα το ορμέυμφο και την αμεοσύνη της, που θα σβήσουν μοιραίως με την πάροδο του χρόνου, ακόμη κι αν ο ποιητής θα συνεχίσει να δίνει με πείσμα τον καλόν αγώνα.

Και η ποίηση που έγραψε ο Αναγνωστάκης; Η ποίηση την οποία η κριτική συνέδεσε με τις οδυνηρές εμπειρίες που αποκόμισε η Αριστερά από τον Εμφύλιο και τη μεταπολεμική περίοδο, χαρακτηριζόντας την *ποίησις της ήττας*. Ο Αναγνωστάκης θα αρνηθεί ευθέως εξ αρχής την έννοια της ήττας, ονομάζοντας τον όποιο πολιτικό προσανατολισμό του «*γιατί ο ίδιος θα στείσει να*

διώξει από τους ώμους του στη συνομιλία με τον Φάις το φορτίο του πολιτικού ποιητή, κάνοντας λόγο για μιν ερωτικό-πολιτική ποίηση, που προσπαθεί να άρει τον διχασμό της ανθρώπινης ύπαρξης ανάμεσα στο συλλογικό και στο ατομικό (αξίζει, νομίζω, τον κόπο να θυμίσω εδώ ότι ο Νάσος Βαγενάς έχει ερμηνεύσει τον Αναγνωστάκη ως κατ' εσχόλην υπαρξιακό ποιητή, ο οποίος δοκίμαζε να υπερβεί τους περιορισμούς της έκπληκτης πραγματικότητας που τον περιβάλλει).

Θα μπορούσε ο Αναγνωστάκης, κόντρα σε τέτοιους αποκλεισμούς, να κάνει κάτι άλλο με την ποίηση και την πολιτική; Μα το έκανε, με τη φηγορία του Μανώσου Φάσις και την τριπλή μπαλάντα της Ασπασίας, της Τασίας και της Τούλας, που περιπαιζει αδιστακτα τα αριστερά στερέωματα (Ο *ποιη-*

“ Η ποίηση είναι προϊόν της θέρμης και της αδιεξολεσίμης ματιάς της νιότης, εκπροσωπώντας μια πρόωπη περίοδο της ανθρωπότητας _ όσο ενθλιβάνεται ο κόσμος, η ποίηση υποχωρεί, για να παραχωρήσει τα πρωτεία στην πεζογραφία και στο δοκίμιο, που εξυπηρετούν λειτουργικότερα τον ώριμο νου ”

της Μανώσου Φάσις. Η ζωή και το έργο του. Μια πρώτη απόπειρα κριτικής προσέγγισης, 1987). Η πολιτική δεν χρειάζεται δράμα αλλά ούστρα, θα διλώσει στον Φάις ο Αναγνωστάκης, υποδεικνύοντας έναν πιθανό δρόμο για τη σύγχρονη πολιτική ποίηση (στο προλογικό του σημείωμα ο Μπουκάλας επισημείνει προσφυώς το βάρος του σκόμματος και της σάπρας τόσο στο έργο όσο και στη συλλογιστική του Αναγνωστάκη, ενώ στον επίλογο του ο Φάις αναφέρεται σ' έναν *σατιρικό λυρικό της διάψευσης*).

Δεν θα πρέπει, βεβαίως, να πιστέψουμε πως ο Αναγνωστάκης θεμελιώνει κάποιους γενικούς ποιητικούς κανόνες. Η πορεία του από την εξεστραμικέση και το βίωμα της Ιστορίας προς τη σατιρική ανάγνωση του κόσμου απεικονίζει το στέρεο χρίσθιο του ποιητικού του εγκό και της ποιητικής του ταυτότητας. Μια ταυτότητα χωρίς την παραμικρή έπαρση και σοβαροφάνεια, με πλήρη επίγνωση των σκοπιών και των ορίων της. Κι ένας ποιητής που είναι έτοιμος να εγκαταλείψει την τέχνη του αλλά όχι και το μετερίζι της λογοτεχνίας, από το οποίο δεν θα πάψει να μάχεται ως το τέλος του βίου του, αναλαμβάνοντας πεζογραφικές σειρές, επιχειρώντας συστηματικές κριτικές παρεμβάσεις και δημοσιεύοντας ποιητικές σημειώσεις ή ποιητικές ανθολογίες που θα φέρουν γρήγορα στην επιφάνεια το λοξό και ανατρεπτικό (ίσχυρο μέχρι και σήμερα) βλέμμα του.

Ενάντια στον αντιδραστικό χώρο της πολιτισμικής Αριστεράς

Η συνομιλία του Μανώλη Αναγνωστάκη με τον Μισέλ Φάις (έχουν αφαιρεθεί οι δημοσιογραφικές ερωτήσεις για να λειτουργήσει το κείμενο ως αδιάσπαστος μονόλογος) ξεπερνά κατά πολύ την περιγραφή της ποίησης, αναπτύσσοντας ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Σε ό, τι αφορά την ιστορία της λογοτεχνίας, ο ποιητής υπερασπίζεται με μέενο τους παραθεωρημένους και

τους ελάσσονες, αντιπαράσσοντας τον Κάλβο στον Σολωμό και στον Καβάφη ή προτιμώντας τον Γρηγόριο Παλαιολόγο, τον Εμμανουήλ Λυκούδη και τον Νικόλαο Επίσκοπόπουλο από τον Παπαδιαμάντη, τον Βιζυηνό και τον Καρκαβίτσα. Συζητώντας, πάλι, για το περιοδικό *Κριτική*, το οποίο εξέδωσε και διηύθυνε από το 1959 ως το 1961, ο Αναγνωστάκης θα ξεκαθαρίσει ότι στόχος του ήταν να ξεφύγει

από τον αντιδραστικό χώρο της πολιτισμικής Αριστεράς, συλλυμβάνοντας τη μελλοντική φωίτη των γενεών. Σχολιάζοντας, επιπροσθέτως, το θέμα της γλώσσας, ο ποιητής θα εξηγήσει ότι η γλώσσα βρίσκεται σε μια κατάσταση διαρκούς αλλαγής, διαγράφοντας την καθημερινή της πορεία με τα λάθη, με την αργκό, αλλά και με την ενσωμάτωσή των ξένων λέξεων στον πολυσηχρή οργανισμό της.